

Käräjätuomarin ja syyttäjän menettely syyteoikeudeltaan vanhentuneen syytekohtan sisältäneessä rikosasiassa

ASIAN VIREILLETULO

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 3 §:n 3 momentin mukaisessa rangaistustuomioiden tarkastuksessa kiinnitettiin huomiota Lapin käräjäoikeuden 26.9.2023 asiassa R 23/652 antamaan tuomioon nro 23/137262.

Käräjäoikeus oli asiassa lukenut vastaajan syyksi muiden tekojen ohella 4.5.2021 tehdyn identiteettivarkauden, jota koskeva haaste oli annettu hänelle tiedoksi vasta 15.6.2023 mainitun teon syyteoikeuden jo vanhennettua. Lisäksi käräjäoikeus oli arvioinut syyllisyytensä asiassa kiistätseen toisen vastaajan syyllistymistä kyseiseen tekoon, vaikka haaste oli annettu hänelle tiedoksi 16.6.2023 syyteoikeuden niin ikään jo vanhennuttua.

SELVITYS

Lapin käräjäoikeuden puheenjohtajana asiassa toiminut käräjätuomari on antanut asiasta pyytämäni selvityksen ja käräjäoikeuden laamanni lausuntonsa.

Syytteen asiassa nostanut Pohjois-Suomen syyttäjälueen aluesyyttäjä A ja häntä pääkäsittelyssä sijaistanut aluesyyttäjä B ovat antaneet asiasta apulaisoikeuskanslerin pyytämän selvityksen ja apulaisvaltakunnansyyttäjä lausuntonsa.

TUOMION PURKU

Korkein oikeus on 3.4.2025 apulaisoikeuskanslerin hakemuksesta purkanut käräjäoikeuden tuomion siltä osin kuin siinä vastaajan syyksi oli syytekohtassa 3 luettu identiteettivarkaus sekä hänelle tuomitun yhteisen vankeusrangaistuksen osalta. Korkein oikeus on hylännyt mainitun syytteen vanhentuneena ja palauttanut asian Lapin käräjäoikeuteen rangaistuksen määräämiseksi vastaajalle muista vastaajan syyksi luetuista rikoksista.

Korkein oikeus on hylännyt apulaisoikeuskanslerin hakemuksen siltä osin, kun käräjäoikeus oli arvioinut toisen vastaajan menettelyä samassa syytekohtassa, koska tuomion purkamisen ei olisi voitu katsoa kyseisessä tilanteessa tapahtuvan vastaajan eduksi.

Lapin käräjäoikeus on antanut palautetussa asiassa ratkaisunsa 4.6.2025.

RATKAISU

1 Käräjätuomarin menettelyn arviointi

Rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin 4 kohdan mukaan syyteoikeus rikoksesta vanhentuu kahdessa vuodessa, jos ankarin rangaistus rikoksesta on enintään vuosi vankeutta, sakkoa tai rikesakko. Rikoslain 38 luvun 9a §:n mukaan identiteettivarkaudesta säädetty ankarin rangaistus on sakkoa.

Rikoslain 8 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan syyte katsotaan vanhentumisajan kulumisen katkaisevalla tavalla nostetuksi, kun syytettävälle on laillisesti annettu haaste tiedoksi.

Tuomioistuinlain 9 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan tuomarin on virkatoimissaan oltava tunnollinen ja huolellinen.

Käräjätuomari on selvityksessään todennut olevan selvää, että syyteoikeus identiteettivarkautta koskevassa syytekohtassa oli vanhentunut ennen haasteiden laatimista ja niiden tiedoksi antamista vastaajille. Tämä oli käräjätuomarin mukaan jäänyt häneltä asiaa käsiteltäessä havaitsematta, koska identiteettivarkautta koskeneella syytteellä ei hänen näkemyksen mukaan ollut käsiteltävänä olleessa rikoskokonaisuudessa sanottavaa merkitystä. Identiteettivarkaus liittyi olennaisesti vastaajan syyksi mainitun teon lisäksi luetuihin petoksiin, jotka olivat tapahtuneet toisen henkilöllisyyttä hyväksikäyttämällä, ja jotka teot hän oli myöntänyt pääkäsittelyssä.

Käräjätuomari on todennut lisäksi asian toisen vastaajan osalta käsittelyn keskittyneen siihen, oliko hän lainkaan ollut osallisena petosten tekemisessä. Syyteoikeuden vanhentuminen ei näiden seikkojen vuoksi kiinnittänyt käräjätuomarin huomiota eikä vanhentumista tuonut istunnossa esiin myöskään syyttäjä tai kyseisen vastaajan avustaja.

Käräjätuomarin käsityksen mukaan hänen virheeseensä on voinut vaikuttaa se, ettei syyteoikeuden vanhentumisvaarasta ollut mainintaa käräjäoikeudelle toimitetulla infolehdellä, vaikka syyte oli nostettu vain pari viikkoa ennen syyteoikeuden vanhentumista. Hän on kertonut, että syyttäjät tavanomaisesti merkitsevät infolehdelle tiedon piakkoin tapahtuvasta syyteoikeuden vanhentumisesta, jotta käräjäoikeudessa ryhdytään viipymättä toimenpiteisiin haasteen laatimiseksi ja tiedoksi antamiseksi vastaajalle ennen syyteoikeuden vanhentumista.

Vaikka vastaajan syyksi oli virheellisesti luettu vanhentunut identiteettivarkaus, sillä ei käräjätuomarin käsityksen mukaan ole ollut hänelle tuomittuun rangaistukseen korottavaa vaikutusta. Vastaajalle tuomittu rangaistus on tuomiosta ilmenevin tavoin pääosin muodostunut hänen syykseen luetusta ryöstöstä, jota on vähäisessä määrin korotettu hänen syykseen luetujen petosten perusteella. Toisen henkilöllisyyden käyttäminen petosten tekotapana on tullut huomioduksi petoksista tuomittavaa rangaistusta mitattaessa eikä identiteettivarkaudella ole käräjätuomarin ilmoittaman mukaan sen johdosta ollut tosiasiallista vaikutusta vastaajalle tuomittuun yhteiseen vankeusrangaistukseen.

Käräjäoikeuden laamanni on antamassaan lausunnossa todennut kuten käräjätuomari, että osasyynä käräjätuomarin virheeseen on vaikuttanut se, että syyte oli nostettu vain pari viikkoa ennen vanhentumisajankohtaa eikä syyttäjänvirastossa ollut sovitulla tavalla merkitty vanhentumisuhkaa näkyviin infolehdelle. Myöskään istunnossa syyttäjä tai edellä mainittu avustaja eivät olleet huomanneet asiaa.

Laamanni yhtyy lausunnossaan käräjätuomarin näkemykseen, ettei tapahtuneella virheellä ole ollut asiassa vastaajalle tuomittuun rangaistukseen korottavaa vaikutusta. Laamanni pitää lausunnossaan tärkeänä, että käräjäoikeuksien asianhallintajärjestelmiin voitaisiin tulevaisuudessa sisällyttää kyseisen kaltaisten inhimillisten virheiden estäviä toimintoja, jotka osaltaan tukisivat tuomarin työtä työpaineiden keskellä.

Käräjäoikeuden puheenjohtajana asiassa toiminut käräjätuomari on edellä selostetuin tavoin selvityksessään myöntänyt, että syyteoikeus identiteettivarkautta koskevassa asiassa oli vanhentunut ennen haasteiden laatimista ja niiden tiedoksi antamista vastaajille. Käräjätuomari on myöntänyt tuominneensa vastaajan rangaistukseen syyteoikeudeltaan vanhentuneesta rikoksesta ja arvioineensa samassa syytekohtadassa toisen vastaajan menettelyä rikosoikeudellisesti.

Rangaistuksen tuomitseminen rikoksesta, josta lain mukaan ei voi enää seurata rangaistusta, on omiaan heikentämään luottamusta lainkäyttötoiminnan asianmukaisuuteen ja vaarantaa merkittävästi vastaajan oikeusturvaa. Virhe on lähtökohtaisesti luonteeltaan vakava ja sijoittuu tuomarin tehtävien ydinalueelle eli lainkäyttöraikaisun tekemiseen.

Kyseisenlainen virhe saattaa vakavuutensa perusteella tulla arvioitavaksi rikoslain 40 luvun 10 §:ssä tarkoitettuna tuottamuksellisena virkavelvollisuuden rikkomisena. Rikosvastuu edellyttää mainitun pykälän mukaan kuitenkin, että teko ei sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat huomioon ottaen ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen.

Oikeuskanslerin ratkaisukäytännössä tekoa on pidetty säännöksessä tarkoitettu tavoin vähäisenä tapauksissa, joissa vanhentuneesta rikoksesta rangaistukseen tuomitsemisesta ei ole aiheutunut vastaajalle haitallisia täytäntöönpanoseuraamuksia eikä tuomarin menettelyyn ole liittynyt sen moitittavuutta lisääviä seikkoja, kuten esimerkiksi syyteoikeuden vanhentumista tuomarin oman laiminlyönnin seurauksena. Vakiintuneen seuraamuskäytännön mukaan kärjätuomarille on tällöin annettu virheestä huomautus.

Kärjätuomarin huolimattomuutta asian käsittelyssä ilmentää se, ettei hän asian käsittelyn missään vaiheessa eli laatiessaan ja antaessaan haasteen, johtaessaan prosessia pääkäsittelyssä eikä myöskään asiaa ratkaistessaan ole kiinnittänyt huomiota teon syyteoikeuden vanhentumiseen. Oikeudenkäynnissä oli näin ollen ollut useita vaiheita, joissa hänen olisi asian käsittelystä vastaavana tuomarina tullut kiinnittää huomiota siihen, ettei syyteoikeudeltaan vanhentunutta rikosta voida käsitellä, saati siitä tuomita.

Toisaalta menettelyn vähäisyyttä rikosoikeudellisesti arvioituna puoltaa se, ettei virheestä käytettävissäni olevien tietojen mukaan ole aiheutunut vahinkoa asian vastaajille. Kysymyksessä olevasta teosta tuomitun vastaajan kohdalla virhe on korjaantunut apulaisoikeuskanslerin haettua tuomion purkua korkeimmalta oikeudelta ja korkeimman oikeuden palautettua asian käsittelyn hänen osaltaan kärjäoikeuteen uudelleen arvioitavaksi. Toisen vastaajan osalta syyte oli hylätty kärjäoikeudessa näytön puuttumisen vuoksi. Syyteoikeudeltaan vanhentuneessa identiteettivarkaudessa ei ole ollut kyse käsiteltävänä olleen rikoskokonaisuuden ainoasta syytekohtasta, ja oikeudenkäynti on ollut vastaajien muiden syytekohtien käsittelemiseksi tarpeellinen.

Kun kärjätuomarin menettely lähtökohtaisesti vakavuudestaan huolimatta edellä kerrotuilla perusteilla olisi rikosoikeudellisesti arvioituna tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisen tunnusmerkistössä tarkoitettu tavoin vähäinen, ei hänen ole ollut syytä epäillä syyllistyneen asiassa rikokseen. Näin ollen hänen menettelyään on tutkittu ainoastaan laillisuusvalvonnallisesti toimituttamatta asiassa esitutkintaa.

2 Syyttäjien menettelyn arviointi

Syyttäjälaitoksesta annetun lain 9 §:n mukaan syyttäjän tehtävänä on huolehtia rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisesta hänen käsiteltävänään olevassa asiassa tasapuolisesti, joutuisasti ja taloudellisesti asianosaisten oikeusturvan ja yleisen edun edellyttämällä tavalla.

Aluesyyttäjä A on selvityksessään todennut, ettei infolehdelle merkittävistä asioista ole Pohjois-Suomen syyttäjäalueella olemassa virallista ohjeistusta, vaan asiasta on sovittu käräjäoikeuden kanssa pidetyissä yhteistyöpalaverissa. Käräjäoikeuden asiassa esittämä toteamus, että vanhentumisvaarasta tulisi tehdä infolehdelle merkintä, perustuu ainoastaan käräjäoikeuden kanssa sovittuun tapaan. Aluesyyttäjä A ei ole selvityksessään ottanut kantaa siihen, miksi hän ei ollut infolehdellä maininnut, että yhden syytekohtan osalta vanhenemisvaara oli käsillä.

Aluesyyttäjä A on todennut edelleen, että syyttäjä ei ilman erillistä käräjäoikeuteen esitettyä pyyntöä tule tietoiseksi rikosasian haastamista koskevista seikoista. Tavanomaisesti haastamiseen liittyvät asiat käydään puheenjohtajan aloitteesta läpi istunnon alussa. Mikäli niitä ei nosteta esille, syyttäjä luottaa siihen, että haastamiset ovat onnistuneet ajoissa ja asianmukaisesti. Aluesyyttäjä A:n mukaan puheenjohtaja ilmoittaa usein esimerkiksi sähköpostin välityksellä jo ennen istuntoa, jos vastaajaa ei ole saatu haastettua ajoissa tai jos on ilmennyt muuta asian käsittelyssä huomioitavaa.

Aluesyyttäjä A:n käsityksen mukaan asiassa tapahtunutta vanhentuneen teon syyksilukemista vastaajalle ei voida katsoa syyttäjien virheeksi, koska syytteen tultua nostetuksi prosessinedellytyksistä vastaa käräjäoikeus. Aluesyyttäjä A toteaa, että käräjäoikeudella on ollut kaksi viikkoa aikaa huomata vanhenemisvaarassa oleva syytekohta ja reagoida siihen. Aluesyyttäjä A:n mukaan asiassa tulee joka tapauksessa huomioda myös se, että vaikka vanhentunut teko on luettu asiassa vastaajan syyksi, ei tästä ole aiheutunut tälle vahinkoa.

Aluesyyttäjä B on antamassaan selvityksessä todennut kuten aluesyyttäjä A, ettei syyttäjällä ole ilman erillistä pyyntöä mahdollisuutta nähdä asian tiedoksiantotodistusta tai muita haastetietoja. Syyttäjän tulisi päästäkseen asian haastetietoihin pyytää niitä erikseen käräjäoikeudelta. Koska kyseinen seikka on välttämätön prosessinedellytys, on syyttäjä voinut aluesyyttäjä B:n näkemyksen mukaan luottaa siihen, että käräjäoikeus on oma-aloitteisesti ilman syyttäjän erillistä pyyntöä tarkastanut asian haastetiedot sekä sen, että haaste asiassa on annettu tiedoksi vastaajille ennen tekojen vanhentumista. Aluesyyttäjä B on todennut lisäksi, ettei kyseisellä virheellisesti vastaajan syyksi luetulla teolla ole ollut vaikutusta hänelle tuomittuun seuraamukseen.

Aluesyyttäjä B on todennut selvityksessään, ettei edellä mainittua toista vastaajaa ollut asiassa tuomittu rangaistukseen, vaikkakin syytteen hylkäämisen peruste oli ollut virheellinen. Tältä osin asiassa ei hänen näkemyksensä mukaan ole aiheutunut vahinkoa.

Apulaisvaltakunnansyyttäjä on lausunnossaan todennut, ettei Syyttäjälaitoksessa ole virallista menettelytapaohjeistusta siitä, mihin seikkoihin ensimmäisen oikeusasteen huomiota tulisi syytteen nostamisen yhteydessä erityisesti kiinnittää. Syyttäjälaitoksesta annetun lain, valtion virkamieslain ja syyttäjän tehtävien kiireellisyydestä ja etusijajärjestyksestä annetun valtakunnansyyttäjän ohjeen VKS:2016:4 periaatteista ilmenevä hyvä syyttäjätapa kuitenkin apulaisvaltakunnansyyttäjän näkemyksen mukaan edellyttää paitsi sitä, että syyteharkinta valmistuu ennen syyteoikeuden vanhentumista, myös sitä, että syyttäjä omilla toimenpiteillään mahdollisuuksien rajoissa huolehtii kärjäoikeuden edellytyksistä antaa haaste ajoissa tiedoksi vastaajalle ja siten katkaista syyteoikeuden vanhentuminen.

Apulaisvaltakunnansyyttäjä toteaa lisäksi, että kyseisessä tapauksessa kärjäoikeuden ja syyttäjääalueen välisessä viranomaisyhteistyössä oli sovittu, että syyteoikeuden vanhentumisvaarasta tehdään merkintä syyteasiakirjojen infolehdele. Asianmukaiseen viranhoitoon olisi kuulunut, että aluesyyttäjä A olisi viranomaisyhteistyössä sovittun mukaisesti syytettä nostaessaan kiinnittänyt kärjäoikeuden huomiota identiteettivarkautta koskeneen syyteoikeuden vanhentumisajan läheisyyteen kärjäoikeudelle toimitettavaan infolehteen tehtävällä merkinnällä.

Asiaa pääkäsittelyssä hoitaneelta aluesyyttäjä B:ltä ei sen sijaan ole apulaisvaltakunnansyyttäjän näkemyksen mukaan voitu kohtuudella edellyttää toisin toimimista. Aluesyyttäjä B:llä on juttua pääkäsittelyssä hoitaneena syyttäjänä ollut oikeus luottaa siihen, että kärjäoikeus on omaloitteisesti ilman syyttäjän erillistä pyyntöä tarkastanut asian haastetiedot sekä sen, että haaste asiassa on annettu tiedoksi vastaajille ennen tekojen vanhentumista.

Apulaisvaltakunnansyyttäjä on antamassaan lausunnossa edellä mainituin tavoin todennut, että Syyttäjälaitoksesta annetun lain, valtion virkamieslain ja syyttäjän tehtävien kiireellisyydestä ja etusijajärjestyksestä annetun valtakunnansyyttäjän ohjeen VKS:2016:4 periaatteista ilmenevä hyvä syyttäjätapa edellyttää paitsi sitä, että syyteharkinta valmistuu ennen syyteoikeuden vanhentumista, myös sitä, että syyttäjä omilla toimenpiteillään mahdollisuuksien rajoissa huolehtii kärjäoikeuden edellytyksistä antaa haaste ajoissa tiedoksi vastaajalle ja siten katkaista syyteoikeuden vanhentuminen.

Nyt arvioitavana olevassa tapauksessa syytteen nostamisesta identiteettivarkautta koskevan syytekohtan vanhentumiseen on ollut aikaa noin kaksi viikkoa. Asiassa kärjäoikeudelle toimitetussa infolehdessä ei ole selvitysten perusteella ollut merkintää syyteoikeuden vanhentumisvaarasta, vaikka kärjäoikeuden ja syyttäjääalueen välisessä viranomaisyhteistyössä oli käytösäni olleen selvityksen perusteella sovittu, että syyteoikeuden vanhentumisvaarasta tehdään merkintä syyteasiakirjojen infolehdele. Syyttäjän olisi apulaisvaltakunnansyyttäjän näkemyksen mukaan ollut suotavaa merkitä kärjäoikeuteen haastehakemuksen yhteydessä toimitettavalle infolehdele kyseisen syytekohtan vanhenemisvaarasta.

Yhdyn apulaisvaltakunnansyyttäjän arvioon, että syyttäjän viran asianmukaisen hoitamisen kannalta olisi ollut perusteltua, että aluesyyttäjä A olisi syytettä nostaessaan käräjäoikeuden kanssa sovitun mukaisesti kiinnittänyt käräjäoikeuden huomiota syytekohtan vanhentumisajan läheisyyteen. Aluesyyttäjä A:n menettely ei anna aiheutta muihin toimenpiteisiin kuin että saatan asiaa koskevan näkemykseni hänen tietoonsa.

Aluesyyttäjä B:n osalta yhdyn niin ikään apulaisvaltakunnansyyttäjän lausunnossaan esittämään arvioon. Hänen menettelynsä ei näin ollen anna aiheutta toimenpiteisiin.

3 Johtopäätökset ja toimenpiteet

Käräjätuomari on menetellyt lainvastaisesti tuomitessaan vastaajan rangaistukseen syyteoikeudeltaan vanhentuneesta teosta ja arvioidessaan toisen vastaajan syyllisyyttä rikosoikeudellisesti niin ikään syyteoikeudeltaan vanhentuneessa syytekohtassa.

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 6 §:n 1 momentin mukaan, jos virkamies, julkis-yhteisön työntekijä tai muu henkilö julkista tehtävää hoitaessaan on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, oikeuskansleri voi antaa asianomaiselle huomautuksen vastaisen varalle, mikäli hän ei harkitse olevan tarvetta syytteen nostamiseen.

Annan mainitun lainkohdan nojalla käräjätuomarille kerrotusta menettelystä huomautuksen.

Saatan lisäksi aluesyyttäjä A:n tietoon edellä esittämäni näkemyksen, että syytettä nostettaessa olisi käräjäoikeuden huomiota ollut perusteltua kiinnittää syyteoikeuden vanhentumisajan läheisyyteen.

Asia ei anna aiheutta muihin toimenpiteisiin.

Lähetän päätökseni tiedoksi Rovaniemen hovioikeudelle.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskanslerin sijainen

Petri Martikainen

Vanhempi oikeuskanslerinsihteeri

Petri Rouhiainen